

Издање научне грађе

Жетварске песме из Пиротског округа

Драгољуб Златковић

У прилогу се доноси 114 жетварских песама забележених у периоду од 1995. до 2019. године на подручју Пиротског округа и околине. Неке од сакупљених песама певане су и у другим приликама, за време пољског рада и на седенћама. Поједини мотиви песама записани су у варијантама. Уз сваку песму назначени су подаци о певачима, а понегде су дате напомене певача о околностима певања или објашњења садржине песама.

Кључне речи: српска народна лирика, жетварске песме, Пиротски округ, Србија, теренско истраживање

Жетварске песме, као и све остале, бележио сам почев од априла 1995. године до краја 2019. године на подручју Пиротског округа и његовог ширег суседства. Нисам их објављивао. Дајем све забележене варијанте поштујући њихов, најчешћи и могући, редослед у току једног дана жетве. Редослед песама је у функцији посла и има за циљ да бодри све уморније жетеоце према крају дана. Многе од њих се певају и у другим приликама, обично у пољу као пастирске и пољске, а само мали број као седенћарске, што зависи од репертоара и расположења певача. Готово све љубавне песме, али и неке пастирске и пољске песме могу да се певају и у току жетве. Уз сваку варијанту дајем податке о певачу и евентуалну напомену певача о самој песми и њеном певању. Један део песама сам накнадно снимиио.

І Рано ми је слнце ојрејало

1.
Рано ми је (2) слнце огрејало,
Још порано (2) роса је опадла.

(1967: Мирослава Каменовић, 1941, Рсовци)
(Коца Лалчин, не пушта ме преко мосат док му туја и још понекоју песму не отпојем)

2.

Рано ме је слнце огрејало,
Још порано девојче појало.
Лако поје, далеко се чује,
Чак се чује цару на ливаду.

(2005: Милица Јовановић, 1936, Гостуша)
(Сено када сабирамо, и жетва када је)

3.

Ураниле две сестрице младе,
Ураниле жито да дожињу.

(2007: Верка Ђорђевић, 1937, Камик)

4.

Јечам жела Ружица девојћа,
Јечам жела, с јечам говорила:
– Ја га жела (2), а ја га не јела,
Нел га јели коњи у сватове.

(2003: Христина Голубовић, 1920, Стањанац)

5.

Јечъм жела (2) Рудинка девојћа,
Јечъм жела (2), јечму говорила:
– Ја те жела (2), а ја те не јела!
Сватовсћи те (2) коњи позобали,
Или моји (2) или брата мога,
Боље моји (2), него брата мога!

(1987: Христина Јовановић, 1927, Гостуша)
(Појале смо на јечъм кад смо желе.)

6.

Жито родно, жито бело,
Наједрало и узрело,
Жетаоци стари, млади,
Устаните да се ради,
Наоштрите сви српове (2),
Жањте жито у снопове (2).

(1997: Драгица Васић, 1941, Паклештица)
(Чула сам оди девојке, неје из књигу.)

7.
Зажела се бегова белија,
Жњу ју, жњу ју Марко и Марија.
Марко наже двеста и два снопа,
А Марија триста и три снопа.

(1998: Добринка Милојковић, 1929, Топли До)

8.
Полегла је (2) бегова белија,
Од Понора (2) до бегова двора.

(1997: Јелена Живковић, 1928, Паклештица)

9.
Полегла је (2) бегова белија,
Од Понора (2) до бегова двора.
Клас насрну (2) бегу на прозору:
– Жњи ме, бегу (2) или чу опадам!

(1975: Душанка Јовановић, 1920, Камик, Присјан)

10.
Полегла је, и, полегла је бегова белија, и!
Полегла је бегу на прозору, и!
Жњи ме, бегу (2), ел че да опадам, и!

(1974: Дана Стефановић, 1917, Расница, Присјан)

11.
Полегла је (2), ој, бегова белија, и!
Бег се чуди (2), ој, како ко че се јожње.
Налегоше (2), ој, бегови аргатје, и!
Те јожеше (2), ој, бегову белију, и!

(1997: Босанка Ђорђевић, 1938, Паклештица
и Драгица Васић, 1941, Паклештица)

12.
Кладили се момак и девојка
Да спавају, да се не дирају.
Момче даде седло и дората,
А девојка ђердан са врата.
То дадоше, у кревет легоше,

Једно другом леђа окренуше.
Момче леже као цепаница,
А девојка као жеравица.
Кад је било око пола ноћи
Тад девојка са кревета скочи:
– Окрени се, не окренуо се,
Мртвога те мајка окретала!
Окрену се момче као пушка,
Онда јорган почео да шушка.

(2016: Слободан Стојановић, 1939, Гостуша)

13.
Облагаше момак и девојка
Да спавају једну ноч заједно,
Да спавају, да се не дирају.
Момак заспа као вакло јагње,
А девојка као живи ђавол,
Па је рекла на момка девојка:
– Окрени се, ноћни душманине!
Зашто жалиш коња од под себе?
Ја не жалим злато од под грло!
И даде му ђердан испод грло,
И младо се момче окренуло.

(1975: Љубинка Живковић, 1935, Завој, Покровеник)

14.
Опкладише се момче и девојче
Да ожњу њиву до пладне.
Девет ђу рала орала,
И десета брана завлачила.

(2009: Томислав Стојановић, 1940, Сопот)
(Певала је Лепосава Јончић, девестопето, из Сопот!)

15.
Пиперану мајка плела,
Ситно плела, љуто клела:
– Да отидеш, да не дојдеш!

(2003: Богдана Ђорђевић, 1928, Стањанац)

16.

Повела Јелка (2) два коња на воду,
 Један беше (2), један, братовога,
 Други беше (2), други, војновога.
 Братовога (2) мутну воду поји,
 Војновога (2) бистру воду поји.
 Питале у (2) друшће:
 – Шта то радиш (2), Јелће,
 Шта то радиш, Јелће криводелће?
 Братовога коња мутну воду појиш,
 Војновога коња бистру воду појиш?
 – Ја му нисам крива (2), сам је загазио,
 Сам је загазио (2), воду замутио!

(1987: Христина Јовановић, 1927, Гостуша)
 (А деда Петар, мој деда је појал: – Војновога сас калену чашу!
 Тека се у старо време песмата појала. Калена чаша је убава
 чаша.)

17.

Домаћине, вода те однела!

(1995: Славча Петров, 1948, Куса Врана)
 (Запоју жетварће кад виде домаћина, шале се!)

18.

Рано ме (2) сунце огрејало,
 Још порано (2) роса опаднула,
 Домаћица ручък не доноси!

(2001: Велика Живковић, 1922, Јеловица)

19.

Карај, Доће (2) на крај да карамо,
 Госпоца иде (2), ручък понела,
 Госпоцо (2), вода те однела,
 Госпоцо (2), метла те замела,
 Госпоцо (2), што се толко обави,
 Ешто се обави (2), ешто ни порано
 Доручак не донесе?

(1998: Љубица Димитријевић, 1902, Суково, Чиниглавци)
 (Кад види госпоцу да иде, она тека запоје. Стану аргаће па се
 смеју, и домаћин се смеје, и госпоцата се смеје.)

20.
Колко је сунце одскочило,
Још девојка ручак не ручала!

(1913: Зорица Ђорђевић, 1939, Космовац)

21.
Намеримо (2) злога чорбаџију,
Обед стану (2), ручък ни не дава,
Вечер стану (2), обед ни не дава.

(2003: Милица Јовановић, 1936, Гостуша)
(Тека испојемо у подне, шалимо се с домаћина и домаћицу.)

22.
Намеримо (2) злога чорбаџију
Обед стиже (2), ручък ни не дава!

(1971: Светислав Петровић, 1915, Рсовци)
(Отпојемо пред ручък или обед, на шалу, и сви се смејемо, па и
газда.)

23.
Намеримо (2) злога чорбаџију:
Пладне стану (2), ручък ни не дава,
Вечер стану (2), обед ни не дава.
Чорбаџијо (2), вода те однела,
Чорбаџиће (2), метла те одмела.

(1987, Христина Јовановић, 1927, Гостуша)
(Летња песма)

II Дуни ми, дуни, вејре лајани

24.
Свако јело газду клело
Да легне, да се слегне.

(1976: Војин Милошевић, 1932, Беровица)
(Чедина жена Пека, Церевка је. Она тека запоје, да газда даде
одмор по обед.)

25.

Ветар дува, а кошава свири,
Хтела да се по Србију шири.

(2003: Радмила Вучић, 1908, Алдинац, Кална)
(Жена запева а муж је опоменуо: – Дафина!)

26.

Дуни ми, дуни, ветре лагани,
Да расхладиш косачи по ливаде!
Дуни ми, дуни ветре лагани,
Да расхладиш жетвари по њиве!

(2003: Вера Ристић, 1925, Балтабериловац)

27.

Ја подуни, ветре горијане,
Да разладиш ти поље широко,
И по поље млади жетваре,
И по поље млади врзаче.

(1975: Љубинка Живковић, 1935, Завој, Покровеник)

28.

Ја подуни, ветре горјанине,
Па одувај три туђе од мене!
Првња туга: зими од кудељу,
Друга туга: лети од работу,
Трећа туга: оди младо војно,
Сваку недељу да спрема премене.

(1974: Дана Стефановић, 1917, Расница, Присјан)
(Жетварска песма)

29.

Ја подуни, ветре ладијане,
Та разлади аргаће по поље,
И одуве три туђе од мене!
Једна туга: лети од матику,
Друга туга: зими од кудељу,
Трећа туга: оди младог војна
Заман сака ручк и вечеру,
А на недељу по белу премену!

(1974: Богина Живковић, 1900, Држина, Присјан)

30.

Ја подуни (2), ветре лађанине,
Да разладиш (2) аргатје по поље!

(1987: Христина Јовановић, 1927, Гостуша)

31.

Карај, Доке, на крај да карамо,
Тамо има зелена ливада,
У ливаду дрво јаворово,
Поди дрво момче и девојче,
На ливаду коло играју
И златну јабуку бацају:
– Узми, Като, узми злато
Моја ћеш бити!
Она њему натраг враћа:
– То мени не треба!
– Узми, Като, узми злато
Моја ћеш бити!

(1974: Дана Стефановић, 1917, Расница, Присјан)

32.

Карај, Доће (2), на крај да карамо,
На крај да искарамо,
На крај има зелена ливада,
У ливаду има убава сенћа,
Да седнемо да се одморимо.

(1998: Љубица Димитријевић, 1902, Суково, Чиниглавци)
(Това појемо када веч привршавамо жетву на некоју њиву)

33.

Карај, Дојће (2), на крај да карамо,
На крај има (2) зелена ливада,
На ливаду (2) дрво јабленово,
Под дрвото (2) сенћа јабленова,
У сенћуту (2) момче и девојче,
Играју се (2) сас златну јаболку.

(1987: Христина Јовановић, 1927, Гостуша)
(Поје се на лето у поље.)

34.

Карај, Доће (2), на крај да карамо, и!
На крај има (2) зелена ливада, и!
Тамо има (2) млада момчетија, и!

(1967: Верка Мадић, 1930, Велика Лукања)
(Певале су девојке на жетву)

35.

Карај, Доће (2), на крај да карамо, и!
На крај, кажу (2), зелена ливада, и!
Ју ливади (2) јаболка насадена, и!
Испод јаболку (2) шарена простирка, и!
На простирку (2) играју се момче и девојче, и!
Играју се (2) сас златну јаболку, и!
Куд играли (2), тамо и заспали, и!
Меџи њи је (2) дете провикало.

(1974: Дана Стефановић, 1917, Расница, Присјан)

36.

Карај, Доће, на крај да карамо!
На крај, кажу, зелена ливада,
На ливаду дрво јабленово,
Поди дрво момче и девојче.

(2003: Вера Ристић, 1925, Балтабериловац)

37.

Заспала мома у поље,
Ситна ђу роса избила,
С белу се крпу прекрила.

(1997: Мирослава Каменовић, 1941, Рсовци)

38.

Над извора врба се наднела,
Под њу косе девојка расплела,
Лице мије, русе косе вије:
– Тужна врбо, сестро моја мила,
Над извора што си се савила,
Као и ја, без среће и ти си,
Цветала си, а рађала ниси!

(1987: Христина Јовановић, 1927, Гостуша)

39.

(Чедомире), мој роде,
Слезни доле до воде.

(1999: Чедомир Голубовић, 1924, Брестов Дол)

(Сибина Медарова имаше јак глас, па кад запоје на жетву и каже
име онога кога воли, или оће малко да га пецне, или је близу ње,
виде се.)

40.

Купале се две сестрице:
Једна је сестра Тодора,
Друга је сестра Вера.
Тодора се удавила,
А Вера је испливала.
– Немој да кажеш, сестрице,
Да сам се удавила,
Него кажи да сам се оженила!

(1995: Љубинка Митић, 1925, Нишор)

41.

Ој убава дин-дубраво!
По дубраве росно цвеће,
Брале су га две девојке,
Једна Вера, а друга Тодора.
– Аој Веро, врла друшко,
Кад отидеш ти код мајке,
Немој кажеш: Удави' се,
Него кажи: Ожени' се,
Ожени' се у бел Дунав,
У бел Дунав, за бел камен.
Ситан песак сви сватове,
И два брега, два девера,
Две врбице, две злвице,
Стари дубар, црни свекар.

(2002: Душанка Митровић, 1932, Крменица, Вргудинач)
(Жетварска)

42.

Пливале су две девојке,
Оливера и Тодора.
Оливера препливала,
А Тодора не могла,
Тодора се удавила.
Мртва уста говорила:
– Оливеро, друшко мила,
Кад отидеш своје двору,
Питаће те моја мајка,
А ти мојој мајци кажи:
Тодора је препливала
Препливала и удала,
Гдено сунце рано греје,
Где се жито сад белеје,
Гдено грозје рано зреје,
Убава, добра девојћо!

(2013: Зорица Ђорђевић, 1939, Космовац)

43.

Што Морава мутна тече,
Мутна тече свако вече!
Купале се две девојке,
Магдалена и Марија.
Магдалена пребродила,
Марија се удавила.
Мртва глава проговара:
– Сестро мила, Магдалено,
Кад отидеш наши двори,
Ти да кажеш мојој мајци:
Марија се оженила,
Оженила, одомила,
Дренће рибе су јој сватове,
Беле гује су јој зливице.

(2015: Стојанка Петковић, 1922, Засковци)

(Чула сам од бабу, и она је из Засковци девојка.)

44.

Застоја се слнце насред небо,
Па си гледа чудо девојачко,
Како девојћа сас две косе коси,
Сас две косе три откоса тера:
Први откос – трава детелина,
Други откос – ружа плава,
Трећи откос – зелена лезетра.

(1974: Дана Стефановић, 1917, Расница, Присјан)
(Жетварска)

45.

Застоја се (2), и!
Слнце насред небо, и!
Па си гледа (2), и!
Чудо девојачко, и!
Како мома (2), и!
Сас две косе коси,
Сас две косе (2), и!
Први откос (2), и!
Трава детелина, и!
Друђи откос (2), и!
Страт босиљак, и!
Трећи откос (2), и!
Пребела пченица, и!

(1975: Горка Филиповић, 1944, Пасјач, Присјан)

46.

Застоја се слнце насред небо,
Па си гледа чудо девојачко,
Како девојћа три откоса кара:
Први откос – пребела пшеница,
Други откос – трава детелина,
Трећи откос – пребели босиљак.

(2006: Миланка Цветковић, 1925, Црноклиште)

47.

Стаде слнце насред небо,
Та си гледа чудо девојачко,
Како мома сас две косе коси,
Сас две косе три откоса кара:

Једњн откос – трава детелина,
Друђи откос – љиљак и босиљак,
Трећи откос цвеће страторово.

(1974: Јован Митић, 1911, Пасјач)

48.
Застоја се слнце насред небо,
Та си гледа чудо девојачко,
Како сестра брата препродава,
Продава га за златно огледало.
Ем га дава, и па му наруча:
– Иди, брале, и па да ми дојдеш!
– Да се може иде и дооди,
Свака би си сестра брата продавала!

(1974: Јевросима Мицић, 1910, Камик, Присјан)

49.
Застојало слњнце насред небо!

(1995: Милоратка Милутиновић, 1932, Космовац, Мокра)
(Тој смо на жетву певале. Имало је и друге, али не могу да се сетим.)

50.
Застојало слњнце насред небо,
Застојало, па чудо гледало,
Како сестра брата препродава,
Продава га за луково перо.
Не даде га за луково перо,
Нел га даде за пиперно зрно.
Не даде га за пиперно зрно,
Нел га даде за јасно огледало.
Брат си сестру љуто проклињаше:
Кад се, сестро, море с песак засипало,
Тъг девојћа с јасно огледало.

(1913: Љубинка Дамњановић, 1931, Космовац)

51.
Тужно лето, на сви ли си тужно,
Ил је само тужно на младе невесте?

(1995: Мира Делић, 1938, Добри До)
(Појала сам на жетву кад сам била млада невеста.)

52.

Збрал је жетву Јанинити башта
На дел длђи, на белу пченицу
И позвал је Јану из јагњило
Да му Јана на постот запева,
Ал она је цел дњн превикала.
Кад је било слнце на заоду,
Овчар смами стадо по стрништа,
И она је тџгај запевала:
– Ој овчаре, нигде те немало,
Што не лијеш босиљак у поље?
– Ја га лијем, ал још толко вене!

(1972: Пловда Панчић, 1921, Беровица, Камик)
(Имала је бебе још некрстено, па ђу било срамота да га
некрстено носи при башту на жетву. Текџв је било обичај да
башта не види дете док га не крсте, него после. Босиљак, то је
дете. Нема мајка да га доји па оно вене, слаби.)

53.

Јану мајка на роџидбу клела!

(1913: Љубинка Дамњановић, 1931, Космовац)
(Певале смо у жетву, али сам у заборавила.)

54.

Летело јато под небо (2), и!
Летело, жално појало (2), и!
Дека си рода немало, и!

(1968: Зорка Спасић, 1918, Паклештица)

55.

И! Летело тиче по јато,
Летело, тужно појало,
И! Чекајте, друштво, чекајте (2),
И! Мен је мајка родила (2),
И! Белим ме млекоом дојила (2),
Белим ме млекоом дојила,
И! Рујним ме вином појила (2),
И! Врзала љуљћу за небо.

(1975: Драгомир Ристић, 1920, Пасјач)

56.

И мен је мајка с бело млеко дојила,
И мен је отац с рујно вино појио.

(1974: Дана Стефановић, 1917, Расница, Присјан)

57.

Летеле су тице под небо,
Само једна остала,
Која му је певала:
– Збогом остај, мала ти,
Моја прва љубави!

(1974: Дана Стефановић, 1917, Расница, Присјан)

58.

Летело јато под небо, и! (2)
– Чекајте ме, мила дружино, и! (2)
И мене мати чувала, и! (2)

(2010: Јагодинка Ђорђевић, 1934, Ореовица)

(Перса Лазарова је много појала по поље и на свадбе. Од њу сам запамтила три-четри песме.)

59.

Летело тиче на јато,
Летело, жално појало:
– Почекте и мен, дружина,
И мен је мајћа чувала,
На небо љуљћу врзала.

(2003: Христина Голубовић, 1920, Стањанац)

60.

Летело тиче на јато,
Летело, тужно појало:
Почекете и мен, дружина,
И мен је мајка чувала,
На небо љуљћу врзувала.

(2003, Душанка Јеначковић, 1924, Стањанац)

61.

Летело тиче на јато,
Летело, тужно појало:
Чекајте и мен, дружина,
И мен је мајћа рацала,
С пресно ме млеко дојила,
С рујно ме вино појила,
Врзала љуљћу на дунћу.

(1974: Стана Вељковић, 1896, Камик, Присјан)
(Има још од песмугу, али сам заборавила.)

62.

Летело тиче под небо,
Летело, жално појало:
– Дочекајте ме, дружина,
И мен је мајћа чувала,
Под небо љуљћу врзала,
И мен је мајћа с бело млеко дојила,
И мен је отац с рујно вино појио.

(1974: Љубица Костић, 1909, Расница,
Велики Суводол, Присјан)

63.

Лети, лети, Катинка!

(1996: Антица Николић, 1929, Вава)
(Имаше песма, заборавила сам.)

64.

Све птичице (2) из горе,
Само једна остаде,
Која ми је певала.

(1966: Марија Златковић, 1945, Пирот)
(Чула сам од оца ову песмицу.)

65.

Ловције у лов појдоше,
Никола сака да иде,
Николу мајћа не пушта:
– Не иди, сине Николо,

Ти имаш много душмање,
Тамо че те убију!

(1987: Христина Јовановић, 1927, Гостуша)

66.
Мрак по поље паде (2),
А војводе у лов пооде, и! (2)
Николу си мајћа не пушта, и! (2)
– Седи ми, синко Николо (2),
Башта ти има много душмање (2),
Првња че пушка да пукне (2),
Тебе че, синко, да згоди, и! (2)

(1974: Дана Стефановић, 1917, Расница, Присјан)
(Тов је жетварска песма. Појале смо ђу и на седенђу, старинска је.)

67.
Стано Јано (2), јасно огледало (2),
Узел би те (2), поред убавило, и! (2)
Ал те људи (2) са три стране куде: (2)
Једни веле (2), од лошега рода (2),
Друђи веле (2), љута као змија (2),
Трећи веле (2), спављива, дремљива.
То што веле спављива, дремљива,
У кућу им све живо поспало!
Штоно веле љута као змија,
Змија им се у срце извела!
Штоно веле од лошега рода,
Не имали од срца порода,
Ни мушкога ни девојачкога!

(2013: Љубинка Дамњановић, 1934, Космовац)

III *Стојан и Дивљана*

68.
Е, Стојане, чешмарцијо,
Ако сам ти мачава,
Ја те нечу на лоше научим,
Съгради чешме шарене,

Све че ти моме дојду на воду,
И млада Дивљана че дојде!
– Све су си моме дошле,
А млада Дивљана ђу нема.
– Сине Стојане, поори равни дворове,
Па насади цвеће шарено.
Све че ти моме дојду
Цвеће да узберу,
И млада Дивљана че дојде!
– Све су си моме дошле,
А млада Дивљана неје!
– Легни, сине Стојане, те умри,
Све че ти моме дојду
Свечу да ти пале,
И млада Дивљана че дојде!
Све су си моме дошле,
И млада Дивљана је дошла,
И свечу је донела.
– Свеча гори, мене срце боли!

(1974: Дана Стефановић, 1917, Присјан)
(Правил се да је умрел, а прогледал када је она дошла.)

69.
Лего Марко предвечер да јумре (2).
Пита мајка свога сина Марка:
– Ој, синко, шта је теби до невољу?
Ел је теби на стомак незгодно,
Ил је теби глава боли,
Ел је теби девојачка туга?
– Ли ме питаш, мајко, право да ти кажем:
Није мени на стомак незгодно,
Нити мене глава боли,
Већ је мени девојачка туга:
С ким смо се волели три године дане,
А Марица данас од мене одрекла!
– О, мој син Марко, немој ти јумрети,
Већ узми рало и волове,
Па поори брда и долове,
Биће жетва,
Све девојке на жетву че дођу,
Па јега Марица дошла!
Марко си послуша мајку,
Узе рало и волове,
Па поора брда и долове,

Дође време жетва да се жање,
Све девојке на жетву дођоше,
А Марица ни абара нема.
Марко опет мајци каже:
– Јаој, мајко, шта ћу сада да радим?
– Јоој, синко, направи чесму насред село,
Све девојке на воду че дојду,
Ега би и Марица дошла!
Марко послуша мајку,
Па направи чесму насред село,
А све девојке на воду дођоше,
А Марица ни абара нема.
Марко опет мајцици говори:
– Јаој, мајко, шта ћу сад да радим?
– Ој, синко, направи цркву насред село,
Све девојке у цркву че дођу,
Па јега би и Марица дошла!
Марко је мајку опет послушао,
Направио цркву насред село,
Све девојке у цркву дођоше,
А Марица ни абара нема.
Марко опет мајку пита:
– Јаој, мајко, шта ћу сад да радим?
– О, мој сине Марко, легни па си умри,
Ја ћу лепше премену пременити,
Ја ћу лепше покрова покрити,
Ја разнешћу глас по село,
Да је Марко заиста умрео!
Све девојке Марку у пратњу дођоше,
Свака носи ћитку понајбоље,
Свака носи свећу понајвећу.
Ето дође и Марица Марка да испрати,
Свећу носи понајвећу,
Цвеће носи понајбоље, седе ближе Марка,
Да му лице открије, Марка да види,
Свећу пали, за Марка си жали,
Откри Марка, лице да му види,
Марко се усмије под мустака,
Пружи руку, увати Марицу,
Па увати за десну ручицу.
Мара љуто проклињаше:
– Е, Марко, проклет бијо кој те наредијо,
Па са' морам твоја бити!

(1975: Василије Костић, 1896, Гостуша)

70.

Слнце зајде, мрак по поље паде,
Ред се реде на воду да иду,
Итра беше Марђитина мајћа.

(1997: Верица Станковић, 1941, Сопот)

71.

Слнце зајде (2), мрак по поље паде,
Јетрве се (2) у двор сабирале,
Ред се реди (2) на воду да иду,
Ред се паде (2) на Рудинку девојку.

(1987: Христина Јовановић, 1927, Гостуша)

72.

Слнце се вије да зајде,
Драгана дома пооди,
Да спрема свекру вечеру,
Да пече белу погачу,
Да праји белу баницу.

(1974: Јевросима Мицић, 1910, Камик, Присјан)

73.

Слнце се вије да зајде,
Јетрве се на сабор збирају,
Ред се реде на воду да иду,
Ред се паде Марђити девојћи.
Итра била Марђитина мајћа,
Граби стовне, на воду отиде,
На водуту незнани делије:
– Бог помого, незнани делије!
– Дал бог добро, Марђитина мајћо!
Да камо ти Марђита девојћа?
(А она га излыгала да су јучера Марђиту саравнили.)
– Не лъжи ни Марђитина мајћо,
Синочка смо с Марђиту стојали!

(1974: Стана Вељковић, 1896, Камик, Присјан)

74.

Сунце зајде (2), мрак по поље паде, и!
А јетрве (2) у двор се збирају, и!
Ред се реде (2), на воду да иду, и!
Ред се паде (2) најмладуту јетрву, и!

(1974: Дана Стефановић, 1917, Расница, Присјан)

75.

Сънце зајде (2), мрак по поље паде, и!
Јетрве се (2) у двор сабирају, и!
Ред се реде (2) на воду да иде, и!
Ред се паде (2) Марђити девојћи.

(1975: Душанка Јовановић, 1920, Камик, Присјан)

(Појемо ђу повише на жетву, али смо ђу појале и на сиденју.
Марђитина мајћа се облекла у Марђитине дреје и отишла на
воду, станула у ред. И кад је момчето дошло, она му рекла да је
Марђита, а оно рекло: – Ни те познавамо да неси Марђита, нело
си Марђитина мајћа!)

76.

Стојана мајка будила:
– Устани, сине, Стојане,
Направи чешму шарену,
На чешму вода студена,
Сичките моми че дојду.

(1999: Каја Јовановић, 1940, Гостуша)

77.

Стојане, мори, Стојане,
Ајде се, сине, ожени!
– Не могу, мале, не могу,
Дијана мене не оче,
Дијани мајћа не дава!
– Сине ле, сине Стојане,
Тебе че мајћа научи:
Увати сиви волове,
Поори равни дворове,
Све че ти моме на жетву дојду,
И Дијана, сине, че дојде,
Дијана млада, убава!

Стојан си мајћу послуша,
Увати сиви волове,
Поора равни дворове.
Све су му моме на жетву дошле,
Дијана нема да дојде,
Дијану мајћа не пушта.
Стојан си мајћу па пита:
– Леле ле, леле мајчице,
Дијана нема да дојде!
– Сине ле, сине Стојане,
Направи чешме шарене,
Све че ти, сине, моме, на воду дојду,
И Дијана, сине, че дојде!
Стојан си мајћу послуша,
Направи чешму шарену,
Све су му моме на воду дошле,
Дијана нема да дојде,
Дијана млада, убава.
– Сине ле, сине Стојане,
Ја легни млади та умри,
Све че ти моме сас свечу дојду,
Дијана, сине, че дојде!
Стојан си легне та умре,
Мајћа га с бело платџице прекри.
Све су му моме сас свечу дошле,
Дијана оче да дојде,
Дијану мајћа не пушта:
– Черко ле, черко, Дијано
С тебе си праје преварће!
Дијана мајћу не слуша
Па узе цвеће шарено (2),
И узе лепу свечицу:
– Стојане, мори, Стојане,
Што су ти нође на пооди (2)?
Што су ти очи на поглед?
Што су ти руће на поват?
Стојан Дијану увати:
– Немој се, Дијано, уплашиш!

(1998: Љубинка Ранчић, 1918, Присјан, Понор)

78.

Стојане, сине, Стојане,
Отоди доле крај село,
Не ори царсћи друмове,
Поори њиве своје,
Све девојће че дојду да жњу,
Која че ти се допадне,
Њу че земаш.

(1966: Тихомир Живковић, 1908. и Јелица Станковић, 1929,
Покровеник)
(Песма из песмарицу)

79.

Учи ме, мајко, карај ме,
Како Љиљану мому да земам?
– Легни ми, сине, те се разболи,
Све че моме да дојду,
И Љиљана мома че дојде.

(Љубица Костић, 1909, Расница, Велики Суводол, Присјан)
(Чула сам је од жене из Великог Суводола.)

80.

Учи ме, мајћо, карај ме,
Како да узнем Дијану.
– Ја вани, сине, сиви волове,
Па поори равни дворове,
Па насеј свакакво цвеће,
Све че моме да дојду,
Свака че ћитку отћине,
И мома Дијана че дојде!
Али све моме дојдоше,
Дијана нема да дојде.
– Учи ме, мајко, карај ме,
Како да узнем Дијану!
– Напрај, сине, шарене чешме,
Све че моме да дојду,
И мома Дијана че дојде!
Све моме дојдоше,
Али ћу нема мома Дијана.
– Напрај се, сине, да си умрел,
Све че ти моме сас свечу дојду,
И че дојде Дијана девојћа!

Све моме дошле,
И Дијана мома дошла,
Све палиле свече,
Па и Дијана палила.
Кад је палила свечу,
Он ђу увати за руку,
Одврте се вита гривна,
И побеже Дијана девојћа.

(1974: Стана Вељковић, 1896, Камик, Присјан)

81.
Ој момченце, смиљна ћитко,
Смиљ ли береш да миришеш?
– Несъм жењен, него очу да се женим,
Одалек ми мому просе,
Ја не могу да је видим!
Сестра брата саветовала:
– А ти, брате мили, и това ли да те учим,
Направи се беглеција,
У башту ву упадни,
У башту ву упадни, овна печи,
Овна печи, ти ч' девојку да си видиш!

(1969: Дрина Митић, 1884, Доњи Стрижевац)

IV *Зајди, зајди слънце*

82.
Тъван се облак, еј, зададе, и!
Еј, над Јованове орнице (2)!

(1997: Драгица Васић, 1941, Паклештица)

83.
Тъван се облак зададе
Над Јованове ливаде.
Мајћа си Јову дозива:
– Јоване, сине, Јоване,
Докарај стадо у обор!

(1967: Христина Каменовић, 1939, Паклештица)

84.

Тъван се облак, ој, зададе, и!
 Над Јованови аргатје.
 – Снао Јелено, Јелено, и!
 Одвржи љуље, ој, шарене, и!
 Па ајде дома да идемо, и!
 Да спремамо, ој, вечеру, и!

(1967: Зорка Спасић, 1918, Паклештица)

85.

Тъван се облак зададе
 Над Јованово браниште.
 – Одврзуј љуље шарене
 Од столовати ореси.

(1996: Мирослава Каменовић, 1941, Рсовци)

86.

Тъван се облак зададе (2)
 Над Јованове ливаде.

(1908, Пловдинка Петровић, 1936, Дојкинци)

87.

Тъван се облак зададе
 Над Јованову авлију
 Јовану жито, жито ожето,
 Жито ожето, неје събрано,
 Жито събрано, неје врзано,
 Жито врзано, неје сушено,
 Жито сушено, неје зденуто.

(1996: Жена Ракића, млекара, око 1920. годиште, Стањанац, Витановац)

88.

Тъван се облак зададе
 Над њиве, е нади, ој, Јованове, и!

(1967: Лепосава Костић, 1926, Паклештица)
(Кажемо Јованове, али кажемо и Јовине.)

89.

Тъван се јоблак (негде) зададе, и!
Преко Пирин, по равнине, и!

(1974: Славица Манић, 1934, Дојкинци)

90.

Јасно ми је слнце огрејало!

(2005: Милица Јовановић, 1936, Гостуша)
(Летња, поје се предвечер у поље.)

91.

Слнце јарко (2), не заоди ранко,
Да сашијем (2) брали кошуљицу.

(1987: Христина Јовановић, 1927, Гостуша)

92.

Зајди, зајди слънце!

(1995: Видимка Павловић, 1933, Ореовац)

93.

Зајди, зајди слнце,
Зајди, помрачи се,
Зајди и ти јасна месечино,
Брини, брини горо,
Брини, сестро, и ти, јасна селе, горо!

(2015: Слободан Стојановић, 1939, Гостуша)

94.

Зајди слънце!

(1995: Момирка Милутиновић, 1932, Космовац, Мокра. Исто:
Суково)
(Певала сам и волела сам често да певам.)

95.

Јелено, снаја Јелено,
Одврзуј љуљће шарене (2)
Од столовати ореси,
Па ајде, ајде та дома.

(1971: Светислав Петровић, 1915, Рсовци)

96.

Снао ле, моме, Јелено, и!
Одврзуј љуље шарене, и! (2)
Од столовати ореси, и!
Те иди дома, те иди,
И спремај свекру вечеру, и!

(1975: Нада Тошић, 1942, Гостуша, Паклештица, Велика Лукања)
(Певана је када работимо у поље, па и у жетву.)

97.

Слнце трепти да зајде!

(1968: Живана Златковић, 1910, Војнеговац)

98.

Слнцето прети да зајде,
Грозданка њива дожиња,
Њивата десет декара.

(2000: Свиленка Петров, 1923, Влковија)
(Тека испоју Голешанће, жетварће, кад да си отиду дома.)

99.

Слнце ми зајде зад дела,
Драги ми мину през дела:
– Драго ми, драга, Драгано,
Драго ми да те пољубим!

(1987: Христина Јовановић, 1927, Гостуша)

V Дожиња се бегова белија

100.

Дожиња се (2) бегова белија,
Дожиња ћу (2) Алајбеговица.

(1968: Пловдинка Петровић, 1936, Дојкинци)

101.

Дожиња се (2) бегова белија,
Бег се чуди (2) куде че ћу смести.

(1971. Светислав Петровић, 1921, Рсовци)

102.

Дожиња се бегова белија,
Дожиња ју бегова ордија.

(1967: Десанка Антић, 1933, Гостуша)

103.

Дожиња се бегова белија,
Дожињу ју момак и девојка.

(2011: Иван Јовановић, 1942, Завој)

104.

Дожиња се (2) бегова белија, и!
Дожињају (2) бегови аргатје, и!

(1965: Верка Мадих, 1930, Велика Лукања)

105.

Дожињамо, дожињамо бегову белију,
Дожиња ћу, дожиња ћу Алајбеговица.

(2000: Војислав Џунић, 1921, Јеловица)

(Дожињање кад је, наплита се. Сплету цвећето на жито и тека запоју.)

106.

Полегла је (2), и, бегова белија, и!
Бег се чуди па се свери како че се ожње.
Дожиња га (2) најбоља девојћа, и!

(1998: Зорка Спасић, 1918, Паклештица)

107.

Ајде жита жељушка, жита совиска,
Ајде на нашу њиву,
Наша њива се ожела, омила се,
И ћитку заћитила.

(1986: Анђелина Алексов, 1925, Петрлаш)

(Ја сам тека окала кад дожињамо, и ћу наплитамо с цвеће. Тека кажемо на крај.)

108.

Ајде, њиво, ми смо те ожели, омили,
Дожиња се, дожиња се нашата њива,
Збирајте се њиве од Пирот,
Од Ржану Пољску,
Изворсће њиве, крупчће њиве,
Збирајте се на нашу њиву,
Нашата њива се омила, оплела и на панаџур пошла.
(И испоје се.)

(1968: Надежда Костић, 1925, Јеловица)

(Вану се три дилчице од житото и каже се: – Нашата њива се омила, оплела, и на панаџур пошла. Збирајте се њиве крупчће, изворсће, из Пољску Ржану, на нашу њиву.)

109.

Гледете њиве нишорсће, сопотсће, темачће,
Гледете у нашу њиву,
Она се омила и заћитила.

(1987: Весна Минић, 1934, Станичење)

110.

Дојдете њиве из Пољску Ржану, из Извор,
Наша се њива омила, оплела и заћитила.

(1996: Загорка Костић, 1932, Паклештица, Велика Лукања, Рсовци)

111.

Еј, дојдете њиве при нашу њиву
Да видите колко је убава наша њива,
Нашта њива се сплела.

(1968: Душан Каменовић, 1922, Рсовци)

(Кад се заврши жетва тека жетварћете запоју.)

112.

Грабајте да грабамо,
Грабајте девојчетија,
Да се грабају момчетија за вас.

(1987. Христина Јовановић, 1927, Гостуша)

113.

Грабајте да грабамо,
Кој може, кој не може,
Ја могу, ја не могу.

(1988: Љубица Димитријевић, 1902, Суково, Чиниглавци)
(Тека појемо када дожињамо последње рукољће, пешчице.)

114.

Грабајте да грабамо,
Кој че кога да надграба,
Кој може, кој не може,
Ја могу, ја не могу!

(1983: Вида Ристић, 1942, Радињинце)
(Остане једна рукољћа с китку, и ако у отсече друђи.)

Harvest Songs from the Pirot District (Southern and Eastern Serbia)

Dragoljub Zlatković

In the period 1995–2019, Dragoljub Zlatković had recorded 114 harvest songs in the Pirot District (Southern and Eastern Serbia). Some harvest songs were sung during other celebrations and occasions, e.g. while working in the field or on *sedença* (a vigil, an evening gathering of Serbian peasant women). A number of songs were varied and several variants of the same motif had been noted down. Zlatković provided singers' names, and sometimes their comments or explanations of the song content.

Keywords: Serbian folk lyric, harvest songs, the Pirot District (Southern and Eastern Serbia), field research

Драгољуб Златковић, Пирот
Е-пошта: dragoljub.zlatkovic010@gmail.com

Примљено: 3. 3. 2020.
Прихваћено: 1. 4. 2020.